

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ — 'Η Βασίλισσα' Όλγα.
ΠΙΝΔΑΡΟΥ — Εἰς Ἡλίου ἔκλειψιν — μετάφρ. Σίμον Μενάρδου.
Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΪΟΥ — Δημοκρατία Ἁγίου Μαρίνου.
Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗ — Ἡ Μηλιά τοῦ Βιζυηνοῦ.
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ — Ὁ Κόκκινος Βράχος — μυθιστόρημα — συνέχεια.
ΘΕΟΦΩΡΟΥ ΟΥΣΠΕΝΣΚΥ — Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεραγίου
καὶ ἡ ἐν αὐτῇ εἰκονογραφημένη Ὀκτάτευχος.
ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» — Διάλεξις Γρηγορίου Ξενοπούλου. Ἀπαγγελία
Δσος Σανθάκη.
ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ — Καλλιτεχνικὴ Ζωὴ — Ἀπὸ τῆν ἔκθεσιν τῶν «Παρασσοῦ».
ΙΩΝΟΣ — Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων.
Α. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ — Τὸ Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον — Τμῆμα βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας.
ΑΓΡΙΠΠΑ — Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις.
ΝΙΚΟΥ Α. ΒΕΗ — Ἀντώνιος Μηλιαράκης.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Νέοι Μύθοι. — Θέατρον. — Μουσικὴ, δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα. — Διάφορα. — Εἰκόνες: Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα Όλγα, ἐκτός τοῦ κειμένου, φωτογραφία Μπέρικερ — 2 εἰκόνες τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου. — Ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἀλεξάνδρα. — Ἡ πανήγυρις τῶν Μεσάρων. — Ἀντώνιος Μηλιαράκης. — Δ. Βενετοκλῆς ἔργον Θωμᾶ Θωμοπούλου. — Ὁ κ. Παχτίκος ἐν Βιθυνία συλλέγων δημώδη ᾄσματα.

Ἐκάστον τεύχος Δρ. 120.

κοινοῦ οὕτω τελευταίως ἐπαίχθησαν συνθήσεις τοῦ Χαΐνδν, τοῦ Βάχ, τοῦ Χαϊνδελ καὶ τοῦ Μπετόβεν· εἶνε δ' ἄξιον ἀπορίας πόσον ἐνθουσιασμόν ἔδειξαν οἱ παριστάμενοι ἀπλοῖ ἔργαται καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ πρὸ τῶν αὐστηρῶν καλλονῶν τῆς μουσικῆς αὐτῆς.

ΙΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα. — Ἡγεμονικαὶ περιοδεῖαι. — Ἡ ἔρις τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα περιέχεται ὁλονὲν εἰς ὀξυτέραν κρίσιν. Ἡ τρηθῆσα μυστικὴ δευτέρα διάσκεψις τῶν πρέσβων ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τιτόνι δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε διόλου εὐνοϊκὴ διὰ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν κατασταλικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν οἱ πρόξενοι τῶν Δυνάμεων ἐν Χανίοις. Ἡ ἀναπετασθεῖσα ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τῶν δημοσίων καταστημάτων τῶν Χανίων ἀνεκατεστάθη ὑπὸ τῆς κρητικῆς ἐνφ' ὃ βασιλόπαις Ἀρμοστῆς ἀπεξεδύετο τῆς εὐθύνης τῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἔχη τὸ μέτρον τοῦτο ἐν ὧρα διεγέρσεως ἐθνικῶν αἰσθημάτων. Ἐφ' ὅσον ὁμως ἐκδηλοῦται σαφέστερον καὶ ὀριστικώτερον ἢ ἀπόφασις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ κατεστῶτος, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ ἔμμονὴ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐνώσεως παρουσιάζεται σταθερωτέρα, μὴ διατυπωμένη μόνον διὰ θεσπισμάτων ἀλλ' ἐκδηλουμένη καὶ δι' ἔργων. Οὕτω ἐπαναστατικὰ ἀποσπάσματα στέλλονται πρὸς κατάληψιν ἀποκέντρων τελωνειακῶν σταθμῶν καὶ ἄλλων δημοσίων καταστημάτων, οὐκ ἐπιτεταμένον τούτων κινήματα τοῦ Θεορῆσου πρὸς ὀργάνωσιν προσωρινῆν τῆς «ὑπαίθρου χώρας» ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐπαναστατῶν. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἀντιθέτων τούτων κινήματων ἀγωνιζόμενος νὰ συγκρατήσῃ ἐν ἀρμονίᾳ καθήκοντα ἀντιμαχόμενα, ἀμηχανῶν περὶ τοῦ πρακτέου, ἀγνοῶν τὸ ἀποβησόμενον, ἴσταται ὁ ἡγεμὼν Γεώργιος. Τὴν ἀγωνίαν ἢ ὁποῖα πλημμυρίζει τὴν καρδίαν του μαρτυρεῖ ὁ ἐπικήδειος λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ χωροφύλακος, ὅστις ὑπῆρξε θῦμα τῆς συγκρούσεως τῶν Βουκολίων. Σπανίως πρῶτος καὶ τελευταῖος Πολιτείας προσήγγισαν τόσον ἀφελῶς, ἐγκαρδίως καὶ θλιβερώς, σπανίως ἐπικήδειος λόγος ὑπῆρξε συγκινητικώτερος, σπανίως ἡγεμῶν ἐρωτοτύπησε μὲ τόσον ἐγκάρδιον ἀπλότητα.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ Δυνάμεις ἐπιμένουν, οἱ ἐπαναστάται ἀνθίστανται καὶ ὁ ἡγεμὼν ἀγωνιᾷ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὐρίσκειται τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Νὰ παραταθῇ τοιαύτη κατάστασις δὲν εἶνε δυνατόν. Καμμία πιθανὴ πρόβλεψις δὲν δύναται νὰ γίνῃ διὰ τὸ μέλλον. Ἡμεῖς εἰς τοιοῦτο ἀδιέξοδον, τὸ ὁποῖον ἐνδεχόμενον ἴσως νὰ παρουσιάσῃ εὐαρέστους ἐκπλήξεις πιθανότερον ὁμως νὰ ἀπολήξῃ καὶ εἰς δυσάρεστον ἔκβασιν, μίαν μόνον λύσιν διαβλέπομεν: τὴν παρέμβασιν τοῦ Σφακιανῆ.

Μόνος ὁ βαθύνους αὐτὸς Κρητικὸς, δυνάμενος νὰ ἀντιληφθῇ ὀξύτερον τῶν παριστάσεων καὶ διατηρῶν γόητρον ἀμαίον ἐν Κρήτῃ. ὥστε νὰ ἔχη ὀριστικὴν ἀπήχησιν ἢ γνώμην του, ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν διέξοδον. Πρὸς τοῦτο, καὶ ἔνεκα τοῦ γόητρον του ἀκριβῶς, ἔχει καὶ ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ, ὁ ὁποῖος τόσας προσέφερον ἕως τώρα εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας.

Αἱ ἡγεμονικαὶ περιοδεῖαι αἱ δῆθεν χωρὶς πολιτικὴν χροιάν, ἐγέναν πολὺ τοῦ συρμοῦ. Περιέρχεται τὰς αὐλάς, ἐκλιπαρῶν τὸ βασιλικὸν στέμμα, ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ταξειδεύει εἰς τὸ Μαρόκον ὁ γερμανὸς Καῖσαρ διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ πανηγυρικώτερον τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς ἀγγλογαλλικῆς συμβάσεως περὶ τοῦ Μαρόκου. Ὁ βρεττανὸς μονάρχης συγχρόνως περιοδεύων τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν ἐπιδιώκει στενωτέραν φιλικὴν συνενόησιν καὶ ἀμοιβαίαν ἀλληλεγγύην διὰ πᾶσαν ἔκβασιν τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς παρουσίας καταστάσεως. Τὸ μόνον εὐχάριστον ἐκ τούτων ὄλων εἶνε ὅτι τὸ εἰρηνευτικὸν πνεῦμα ἐπικρατεῖ καὶ ἡ πελοπίθσις ἐνισχύεται ὅτι, ὁ πόλεμος τῆς πέραν Ἀνατολῆς πιθανὸν νὰ παραταθῇ, θὰ παραμείνῃ ὁμως πάντοτε ἐντοπισμένος.

Ἡ διάστασις μεταξὺ Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, τῆς ἰδίας περίπου φύσεως μὲ τὴν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας διχονοίαν, δὲν θὰ βραδύνῃ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα νὰ τεθῇ ἐπὶ τάπτης. Εἶνε γνωστὸν ἱστορικῶς ὅτι ἡ Δανία εἰς τὴν ὁποίαν, ἀνευ αὐθυπαξίας τινός, ὑπῆγετο ἄλλοτε ἡ Νορβηγία, ἠναγκάσθη κατόπιν στρατιωτικῶν καὶ διπλωματικῶν ἀποτυχιῶν νὰ παραχωρήσῃ ταύτην εἰς τὴν Σουηδίαν. Ἡ Νορβηγία ὁμως ἐξηγγέρθη τότε ἐνοπλος καὶ ἐκρηγύθη ἀνεξάρτητος. Τέλος συγκατετέθη νὰ προσαρτηθῇ προσωπικῶς οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν Σουηδίαν ὡς κράτος «ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον καὶ ἀδιαίρετον». Ἀπὸ τοῦ 1814 ἔχει τὸ ἔθνικόν της Κοινοβούλιον πρὸ τοῦ ὁποῖου ἡ Κυβέρνησις εἶνε ὑπεύθυνος. Δύο μόνον πράγματα φαίνονται πάντοτε θίγοντα ἐν Νορβηγίᾳ τὸ ἔθνικόν αἰσθημα. Ἄφ' ἐνός ὅτι ὁ σουηδὸς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν διευθύνει τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, καὶ τὰ προξενεῖα τῶν δύο χωρῶν, ὑπαγόμενα εἰς τὸ σουηδικὸν ὑπουργεῖον. εἶνε συγχωνευμένα ἐνφ' τὰ ἔμπορικὰ συμφέροντα εἶνε ἀντίθετα. Ἄφ' ἑτέρου ὅτι ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶνε σουηδικὴ καὶ ὄχι νορβηγικὴ. Ἡ ἀπαίτησις τώρα τῆς Νορβηγίας εἶνε νὰ χωρισθῶν τὰ προξενεῖα. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ κρίσις ἢ ὁποῖα δῆνυομένη, πιθανόν εἶνε νὰ ἀπολήξῃ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν δύο Κρατῶν.

ΑΓΡΙΠΠΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

Τμῆμα βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας¹

Συνεδρία τῆς 29 Μαρτίου — Ὁ κ. Γαβριήλ Μιλλέ, καθηγητὴς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν ἐν Παρισίοις, ὁμιλεῖ μετὰ βαθύτητος περὶ τοῦ *Συντάγματος χριστιανικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν*, τοῦ ὁποῖου πρότινον ἐτῶν διέγραψε τὸ σχέδιον ὁ κ. Ὁμόλ. Ἐν συντόμῳ θὰ ἐκθέσωμεν ἐνισῶθα τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς ἀνακινώσεως τοῦ κ. Μιλλέ. διότι ὁ συμποθῆς διδάσκαλος θὰ δώσῃ ὀλόκληρον τὸν λόγον του εἰς τὰ «Παναθήναια»· θὰ προσθέσωμεν δὲ μετ' αὐτὸν καὶ ἡμεῖς τὰς σπουδαίας συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἔγιναν καὶ εἰς τὸς συνεδρίας τοῦ βυζαντινοῦ τμήματος καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτερον συνδιάσκεψιν τῆς ὀρισθείσης ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Εἰς ποίους χρόνους θὰ περιορισθῇ τὸ Σύνταγμα τῶν ἐπιγραφῶν; Θὰ περιλαμβάνῃ τὰς ἀλλογλώσσους ἐπιγραφὰς αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ εὐρεθῶσιν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις, θὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς, τὰς εὐριοχομένας ἐπὶ σκευῶν ἀμφίων, εἰκόων; Τὸ πρῶτιστον εἰς τοιαύτην μεγάλην ἐπιχείρησιν

¹ «Παναθήναια» τεύχος 15 ἀπριλίου 1905 σελ 26

είναι τὸ σαφές καὶ ὁμοίομορφον τοῦ ἔργου Αἰ ἀλλό-
 γλωσσοὶ ἐπιγραφαὶ δύνανται ν' ἀποτελέσωσι συλλογὰς
 παρομοίας ἢ καὶ ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἑλληνικὰ κεί-
 μενα ὡς παραρτήματα. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἔστειλαν
 τὰς γνώμας των εἰς τὸν κ. Μιλλέ. Ὁ κ. Reinach π.
 χ. ἀποκλείει τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ὁρμαϊκῶν χρόνων·
 οἱ κ. Schlumberger καὶ Bayet ἐπιθυμοῦν ἐκλογὴν
 ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρα-
 τίας· ὁ δὲ κ. Diehl φοβεῖται μήπως τὰ καθαρὰ βυ-
 ζαντινὰ κείμενα ταρῶσιν ἐπὶ τὴν πληθύν τῶν μετα-
 γενεστέρων χρόνων. Ὡς πρὸς τὰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ
 σκευῶν καὶ εἰκόνας εὐρίσκωμεν ἐνίοτε εἰς ταῦτα εἴτε
 ἀντιγραφὰς παλαιότερων κειμένων, ὡς ἐπιγραμμάτων
 τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, ἢ καὶ ἄλλας ἐνδείξεις πολυτίμου
 διὰ τὸν καθορισμὸν ζητημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν
 ἑσωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ὁ κ. Δημήτριος Καμπούρογλου, ἑφορος τῆς Ἐθνι-
 κῆς Βιβλιοθήκης, μᾶς ἔκαμε γνωστὰς τὰς ἐπισημασ-
 τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀθήναις, ἀφοῦ πρότερον ἀνεκοίνω-
 σεν, ὅτι μίᾳ ἐπιστολῇ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου πρὸς
 κάποιον Σεβαστιανὸν τῆς Μονεμβασίας, ἢ ὅποια ἔθε-
 ωρεῖτο ἀπολεσθεῖσα, καὶ ἢ ὅποια θὰ δημοσιευθῆ εἰς
 προσεχές τεῖχος τῶν «Παναθηναίων», προσεκλήθη
 ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατετέθη ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς
 βιβλιοθήκης.

Αἱ ἐπωνυμίαι τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀθήναις εἶναι ποι-
 κίλαι, διότι ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα προστάτις
 τῆς πόλεως καὶ ἰδιαίτερος ἐλατρεύετο ἐν αὐτῇ, μετὰ
 τὴν Παναγίαν δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς τοπικοὶ ἅγιοι ὅπως
 ὁ Ἅγιος Διονύσιος καὶ ἡ Ἁγία Θέκλη. Ἐκ τῶν ποι-
 κίλων ἐπιτίθετον τῆς Παναγίας, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε
 λόγος εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην, ἀναφέρονται τὰ
 ἐπωνύμια *Χρυσοκαστριώτισσα, Πυργιώτισσα, Ροδίτισσα,*
Γοργοεπήκοος ὡσαύτως δὲ καὶ *Ἁγία Κυρά* ἢ *Κυρά* καὶ
Ἁγία Δύναμις. Εὔρε δ' ὁ κ. Καμπούρογλου ἐν παλαιᾷ
 εἰκότι ἀσθηροῦ βυζαντινοῦ τύπου καὶ τὸ ἐπώνυμον
Νέα Κυρά, ὑποθέτει δ' ὅτι Νέα Κυρά ἦτο ἡ Παναγία,
 καὶ ἡ ἐπωνυμία ἐπλάσθη κατ' ἀντίθεσιν τῆς *Παλαιᾶς*
Κυράς, ἢ ὅποια ἦτο ἡ ἠθναῖα.

Ὁ κ. Π. Καρολίδης ἀντιλέγει, ὅτι Ἁγία Δύναμις
 εἶναι ἁγία νῦν λατρευομένη ἐν Ἀθήναις, οὐκ ἔπι-
 θετον τῆς Θεοτόκου. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐπωνυμία τῆς
 τοῦ Θεοῦ Δυνάμεως, ὑπερότερον δ' ἐπροσωποποιήθη
 ὡπως συνέβη καὶ μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὴν
 Ἁγίαν Εἰρήνην. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκτισεν ἐν Κων-
 σταντινουπόλει ναὸν τῆς Ἁγίας Δυνάμεως. Γο δ' ἐπό-
 νυμον *Γοργοεπήκοος* ὡς καὶ κ. ὁ Λάμπρος λέγει ἐν
 τῷ «Νέφ' Ἑλληνομνήμον»¹, εὔρηται καὶ ἀλλαγῆ πλὴν
 τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐν Σικελίᾳ, εἶναι δὲ παλαιὸν ἐπό-
 νυμον τῆς Θεοτόκου. Ἐκαλοῦντο δ' ἐπήκοοι παρὰ τοῖς
 ἀρχαίοις πάντες οἱ θεοὶ, οἵτινες ἐπήκουον τῶν δεή-
 σεων καὶ *Γοργοεπήκοος* εἶναι ἡ ἐπακούουσα γοργῶς
 καὶ ἀρήγουσα τοῖς δεομένοις βοηθείας παρ' αὐτῆς.

Ὁ κ. Γεώργιος Λαμπάκης ὠμίλησε περὶ τῶν κατα-
 κομβῶν τῆς νήσου Μήλου, ἐπέδειξε δὲ διάγραμμα
 τῶν κατακομβῶν τούτων. Μία ἐπιγραφὴ τῶν κατα-
 κομβῶν μᾶς μανθάνει, ὅτι ἐν Μήλῳ ὑπῆρχον αἱ Δια-
 κόνισσαι τῆς πρωτογενοῦς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,
 περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἐν τῇ
 εἰσόδῳ, ἐν μέτρῳ κάτω τῆς ἐπιφανείας τῶν κατακομ-
 βῶν, εὐρέθη τάφος κλεισμένος. Αἱ κατακόμβαι αὗται
 εἶναι τὸ σέμνωμα τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος καὶ
 ἀνέχονται εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Πρὸς Β.
 δὲ τῆς νήσου εὔρεν ὁ κ. Λαμπάκης ἀρχαῖον βαπτιστή-
 ριον εἰς σχῆμα στανροῦ.

Ὁ κ. Λάμπρος ἀναγνωρίζει τὸν ζῆλον τοῦ κ. Λαμ-
 πάκη, καὶ ὅτι σπουδαία εἶναι ἡ παρατήρησις του περὶ
 δύο ἐπιστροφῶν χριστιανικῶν τοῦ ἐδάφους, ὀφείλο-
 μεν ὅμως ν' ἀναγνωρίζωμεν τὴν προτεραιότητα ἐκά-

στου καὶ ν' ἀποδίδωμεν τὸ *suum cuique*, ὃ δὲ κ.
 Λαμπάκης δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονήσῃ, ὅτι ὁ πρῶτος,
 ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοιν
 τῶν κατακομβῶν τῆς Μήλου εἶναι ὁ κ. Bayet εἰς τὸ
 Δελτίον (Bulletin) τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

Ὁ κ. Ὁράτιος Μαρούζης, ἀπεσταλμένος τοῦ Πά-
 πα, εὐρίσκει μεγάλην διαφορὰν ὡς πρὸς τὸ σχῆμα
 μεταξὺ τῶν τόφων τοῦ νεκροταφείου τῆς Μήλου καὶ
 τῶν ὁρμαϊκῶν κατακομβῶν. Πρέπει ὅμως νὰ ἐτάσῃ
 κανεῖς ἐὰν ὑπάρχῃ κάμμία σχέσις τῶν κατακομβῶν
 τῆς Μήλου πρὸς τὰς κατακόμβας τῆς Ἀφρικής.

Συνεδρία τῆς 30 Μαγτίου. Κατὰ τὴν ἐπομένην
 ἡμέραν ὁ διευθυντὴς τοῦ Χριστιανικοῦ ἀρχαιολογι-
 κοῦ Μουσείου κ. Γ. Λαμπάκης ἀπεκάλυψεν ὄλους
 τοὺς πησαυροὺς του, ἔξαπολύσας κατὰ τὸν συνέδρον
 χεῖμαρρον ὀλόκληρον λόγων, ἐργασιῶν, δημοσιεύσεων,
 διαγραμμάτων, ἀνακαλύψεων. Ὅλα τὰ δελτία τῆς δια-
 ρουθμίσεως ἐνὸς Χριστιανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μου-
 σείου, πέντε χιλιάδας ἐπιγραφᾶς, 15 βιβλία του καὶ
 150 ἢ 300, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ διατριβάς του, τὰς
 ὅποιας ἐπέσπερεν εἰς τὸ συνέδριον, ὡς ἀγρῆγῃ, εἴ-
 πε, τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ ἔθνηδον
 Πανεπιστήμιον τῆς Ἑλλάδος εὐχίτη τέλος εἰς ἑαυτὸν
 καὶ παρεκάλεσε καὶ τὸ συνέδριον νὰ εὐχίτη, ὅπως
 ἔχη ζοὴν πρὸς ὠφέλειαν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Διὰ
 νὰ μὴ ἀπομεινῇ δὲ κανεῖς ἄγεστος τοῦ πλουσίου
 τούτου συμποσίου διένειμε καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν
 τῶν ἀνακοινώσεων καὶ ἀνακαλύψεων του, ἐν ᾧ θὰ
 ἦτο συμφερότερον ἐὰν τοῦλάχιστον ἐπριορίζετο εἰς
 τὰ ἑλληνικά του καὶ τὸν ἐννοοῦσαν τοιουτρόπως ὅσον
 τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον.

Ἐπειτα μᾶς ἀπέδειξεν ὁ κ. Λαμπάκης, ὅτι ἐμελέ-
 τησεν ἰδιαίτερος τὰ ἐρεῖπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν
 Φιλίππων τῆς Μακεδονίας τὰ ἐρεῖπια τῆς ἐκκλησίας
 τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου παρὰ τὸν Ἀ-
 ρειον Πάγον, τὰ ἐρεῖπια τῶν Κεγχρεῶν, ὅπου εὔρε
 μίαν δωδεκάδα κατακομβῶν καὶ ἄλλα εὐρήματα, ἐν
 φυλακτῆριον τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ χριστιανισμοῦ
 ἐκ τῆς νήσου Ἄμοργου μετὰ στίχους 99 (ὄλων δὲ
 αὐτῶν ἐπαρουσίασε σχέδια καὶ διαγράμματα παντὸς
 εἶδους), καὶ τὸν κώδικα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸν
 σωζόμενον ἐν τῇ Ἐσθραγγελικῇ Σχολῇ τῆς Σμύρνης,
 σπουδαιότατον διὰ τὰς πολυαριθμοὺς μικρογραφίας
 του. Ἐνθουσιάσθη δὲ τόσων πολὺ ὁ κ. Λαμπάκης,
 ὥστε, ὅπως καὶ ὁ κ. Στρογγόφσκης περὶ τῆς Ὀκτατεύ-
 χου, ἐξέφρασε καὶ αὐτὸς τὴν εὐχὴν νὰ δημοσιευθῇ τὸ
 πολύτιμον τοῦτο χειρόγραφον.

Ὁ κ. Στρογγόφσκης ἀπήνησεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι
 δημοσιευμένον, ὁμοίως δὲ δημοσιευμένα εἶναι καὶ με-
 λέτημένα καὶ τὰ ἐρεῖπια τῶν Φιλίππων καὶ οἱ στίχοι
 τοῦ φυλακτῆριου τῆς Ἄμοργου ἔπαινει τὸν κ. Λαμ-
 πάκην διὰ τὴν δραστηριότητά του, εὐχεται ὅμως πε-
 ρισσότερον ἐπιστημονικὸν πνεῦμα καὶ προσοχὴν εἰς τὰς
 ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Χριστιανι-
 κῆς Ἐταιρίας. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κ. Ζησίον εὐρίσκει ἀσύ-
 στατα ὅσα εἶπεν ὁ κ. Λαμπάκης περὶ τῆς θέσεως τοῦ
 Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ὁ κ. Μαρούζης
 εὐχεται νὰ εὐρυνθῇ τὸ χριστιανικὸν μουσεῖον καὶ νὰ
 προστατευθῶσιν ἐν Ἑλλάδι αἱ μελέται περὶ τῆς ἀρ-
 χαιολογίας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Μιλλέ
 ὑπενημιζει τὸ σεβαστὸν ὄνομα τοῦ κ. Γ. Τυπάλδου
 Κοζάκη, ὅστις τόσας ἐπέσπερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν
 χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν.

Ὁ κ. Παῦλος Καρολίδης ἐπραγματεύθη «περὶ τῶν
 ναῶν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας». Ἐν
 τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης τὸ Βυζάντιον ἐνέχει σημασίαν
 ὑψίστην ὡς σημεῖον ἐνώσεως τοῦ ἀρχαίου καὶ αἰ νεωτέ-
 ρου κόσμου· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ἐκπροσω-
 πῶν τὸ ἑλληνορρωμαϊκὸν στοιχεῖον, εἶναι ἡ ἀφετηρία
 τῆς μεταστάσεως ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ εἰς τὸν
 νεώτερον ἑλληνικὸν κόσμον. Τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ

¹ Ἐν τ. Α'. σελ. 328 κέξ.

Σοφίας οὐδείς ιστοριογράφος λέγει ὅτι ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἡ δὲ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἔκαλετο κατ' ἀρχάς Ἀνθοῦσα ἢτοι Flora, τοῦθ' ὅπερ οἱ μεταγενέστεροι ἐξήγησαν ὡς σημαῖνον τὴν τύχην τῆς πόλεως. Εἰς ἐκ τῶν πρώτων ναῶν τῶν κτισθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ἡ Ἁγία Δύναμις· ἐπροσωποποιήθη δ' αὕτη κατόπιν καὶ ἐγένετο ὀσιομάρτυς Ἁγία Δύναμις, ὅπως καὶ ἡ Σοφία τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο Ἁγία Σοφία, θεωρηθεῖσα ὡς ἡ ὀσιομάρτυς τῆς 17ης Σεπτεμβρίου. Ἡ δὲ *Εἰρήνη*, ἡ Pax ἡ ῥωμαϊκὴ, εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ησίοδου καὶ καταστάσα ἰδιαιτέρα τῶν αυτοκρατόρων ῥωμαίων θεότης· ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐπροσωποποιοῦσε καὶ τὴν Εἰρήνην ταύτην τῆς Ἐκκλησίας θεωρήσας αὐτὴν ὡς τὴν παλαιὰν ὀσιομάρτυρα Εἰρήνην, τὴν θυγατέρα τοῦ Διωνίου, τὴν ἀλλήσασαν τὸ 315 μ. Χ. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐκτίσθη μικρὸς ναὸς τὸ κατ' ἀρχάς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ δ' ἐπωνυμία Σοφία εἶναι ἀρχαῖα βραβραϊκῆς καὶ χριστιανικῆς, ὅπως καὶ ἡ *Δύναμις*, διότι κυρίως εἶναι γνώρισμα τῆς θρησκείας, οἱ δ' Ἕλληνες τὴν σοφίαν ἐκάλουν φιλοσοφίαν, ἣτις εἶναι ἡ ἐπιστήμη. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τῶν εἰδήσεων συνάγεται, ὅτι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἦτο ναὸς τῆς *ειδολίαν*, ἐν τῷ ὁποίῳ διεφυλάσσοντο 427 ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ τῶν ῥωμαίων αυτοκρατόρων, ἡ δὲ Ἁγία Σοφία ἦτο καθαρῶς χριστιανικός ναὸς τῆς θριαμβεύουσης κάθε ἡμέραν νεῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ κ. Κωνσταντῖνος Ζησίου ἐξέθηκε τὰς μελέτας του «περὶ ζωγράφων ἑλλήνων κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας». Ἡ ὑψηλὴ γραμματεία τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐτελεύτησεν εἰς τὸν Πλήθωνα, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους διὰ τοῦ Μουσούρου. Πολλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκωμεν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀξιόλογα ἔργα βυζαντινοῦ ἔθιμου. Ἡ γλυπτικὴ ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὰ μέλη τοῦ ναοῦ. Θαυμαστὴ δ' εἶναι ἡ τορευτικὴ τῶν μετάλλων· ἰσάξια δὲ καὶ τὰ ξύλινα δρύφακτα καὶ τὰ προσκνητήρια τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐξοχος εἶναι ὡς λεπτονογία ὁ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ξύλινος σταυρός. Αἱ δὲ ἀγιογραφίαι παρουσιάζουσι σκληρὰ τὰ μέλη, τὰς δυνεῖς ἀγχιμῆρας, καὶ προβατικὰς εἰκόνας ὅπως εἰν' εὐνήνης καὶ φαίνεται ὅτι τὸ διάγραμμα ἐλάμβανον οἱ ζωγράφοι τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας ἐπὶ χάρτου διαφανοῦς ἐξ ἀρχαιοτέρων προτύπων. Ἐν τινι μονῇ τῆς Κεφαλληνίας βλέπωμεν περὶ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτότου 24 οἴκους, εἰκονίδια καλῆς τέχνης. Εὐρίσκομεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας 121 χωριματοτριβὰς καὶ τεχνίτας. Ἀκόμη δὲ καὶ ἱστορικὰς εἰκόνας ἔχομεν, ὅπως ἐν τῇ μονῇ Λουκοῦς τοῦ Ἁστροῦς (Τσακωνίας) τὴν ὕψισον τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων.

Παρουσιάζει δὲ κατόπιν ὁ κ. Ζησίου δύο ἐπιγραφικὰ χαράγματα ἐκ Στεφανίου τῆς Κορινθίας, τὰ ὁποῖα κἀμνον λόγον περὶ γεγονότων ἱστορικῶν ἢ χρονολογί· μάλιστα, τὴν ὁποίαν δίδει τὸ ἔτερον τῶν χαραγμάτων τούτων εἶναι ἀκριβής. Ἐὰν τοιαῦτα *graffiti* λεγόμενα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν *χαράγματα*, εἶναι σπουδαιότατα καὶ πρέπει νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸ *Σύνταγμα τῶν χριστιανικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν*. Διότι πολλάκις ἀντικα ἰσθάνουσι τὴν σημερινὴν ἐφημεριδογραφίαν (ἐχρίσεις, συνέβη μέγας σεισμός, ἐκλειψίς ἡλίου, ἐπιδημία καὶ τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον τῆς πόλεως).

Ὁ κ. Λαμπάκης, ἐπιχειρεῖ νέαν ἐφοδὸν καὶ διατίθει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν βυζαντινὴ ἀρχαιολογία ἀλλὰ χριστιανικὴ ἀρχαιολογία, διότι ἄλλως ἀφίνομεν 10 αἰῶνας ἀνεξετάστους, ἐπειδὴ ἡ βυζαντινὴ τέχνη περιλαμβάνει τὸ χρονολογικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς 7' καὶ 15' ἐκ Ἁντι δὲ βυζαντινὴ τέχνη θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐλέγαμεν *Χριστιανικὴ ἑλληνικὴ τέχνη*

ἢ *ἑλλαδική*. Καὶ ὁ κ. Μαρούγκης εὐρίσκει, ὅτι ἡ ὀνομασία τοῦ τμήματος τοῦ Συνεδρίου: *Βυζαντιανὴ ἀρχαιολογία* δὲν εἶναι ἀκριβής ἐν συνεδρίῳ γενιζῶ τῆς ἀρχαιολογίας εἶναι ἄδικον ν' ἀποκλείωνται αἱ χριστιανικὰ πρωτογενεῖς ἀρχαιότητες, ὅπως αἱ ῥωμαϊκαί. Ὁ κ. Στρογγύφου παρατηρεῖ, ὅτι τὸ συνέδριον περιλαμβάνει τόσα τμήματα, κλασικῆς, προϊστορικῆς, ἀνατολικῆς ἀρχαιολογίας, ὅστε δὲν ἀποκλείονται αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες τῶν πρώτων αἰῶνων. Ἐπιηκολούθησε συζήτησις, ἀναφερομένη δὲ μόνον ὅτι ὁ κ. Καρολίδης ἔψεξε καὶ δικαίως, τὴν γνώμην τοῦ κ. Λαμπάκη, ὅτι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν *ἑλλαδικὴ τέχνη* τὸ ἐπίθετον *ἑλλαδικὸς* δὲν ἔχει κἀμίαν θέσιν διότι τὸνομα τοῦτο ἦτο ἄπλως τοπικὸν καὶ ἐσήμαινε τὸν κάτοικον τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὁ δὲ κ. Οὐσπένσκις δὲν νομίζει ὀρθὸν ν' ἀποκλεισθῇ ὁ ὅρος *βυζαντινὴ τέχνη*, ἡ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὴν τέχνην τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αὗται εἰσὶν αἱ σπουδαῖαι ἀληθῶς ἐργασίαι τοῦ βυζαντινοῦ τμήματος τοῦ Συνεδρίου τὸ ὁποῖον ἐπέστηψεν αὐτὰς διὰ τῆς ἀποφάσεως καὶ διοργανώσεως ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐπιμεληθῶσι τὰ ἐξῆς τρία μεγάλα ἔργα: *Σύνταγμα χριστιανικῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν*, *Συλλογὴν μνημείων βυζαντινῆς τέχνης* καὶ *Συλλογὴν εἰκονογραφίας τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων*.

A. A.

ΒΑΡΕΙΑΝ ἀπόλειαν, ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῶν λέξεων ἑννοία, ὑπέστη ἡ παρ' ἡμῖν μεσαιωνοδικὴ καὶ γεωγραφικὴ ἐπιστήμη διὰ τοῦ θανάτου τοῦ γενναίου καὶ ὀρθοῦ αὐτῆς σκαπανέως, τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη.

Ἄγνωστος βεβαίως εἰς τοὺς πολλοὺς διετέλεσεν ὁ τόσον προῶρος κατελθὼν εἰς τὸν τάφον διαπρεπῆς ἐπιστήμων, διότι εἶχεν αὐστηρῶς κρηπίδα τοῦ βίου τὸ *λάθε βιώσας*, φίλος ὢν τῆς σπουδῆς καὶ τοῦ γραφείου ὅσον σπανιότατα δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ, ἐργαζόμενος ἀδιαλείπτως χάριν αὐτῆς, καὶ μόνον αὐτῆς, τῆς ἐργασίας, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτης ἐπιδείξεως ἐν χώρῳ καὶ αἰῶνι, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπικρατεῖ ὁ ἄλογος πάταγος καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα ματαιοφροσύνη. Ἐὰν δὲ τὸ παρελθόντος χάριμα καὶ αἱ ἐξίτηλοι μορφαὶ χρόνων παρωχημένων ὑπῆρξαν τὸ χάριμα ὅλης τῆς ζωῆς του ἢ ἐξ ἐρείπιων καὶ θρασυμάτων, ἢ ἐκ κωδίκων τιμφοβρῶτων καὶ χειρογράφων ἐρωτησιῶν διαφώτισις καὶ ἀναδημιουργία τμημάτων τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ ἔθνους, ὑπῆρξε δι' αὐτὸν στάδιον διηνεκοῦς ἀγῶνος ἢ δὲ γεωγραφικὴ ἐξέτασις τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἐλευθέρως καὶ δούλης, ἦτο ὁ μόνος σκοπὸς τῶν κοπιαστικῶν καὶ μακροχρονίων ἐκδρομῶν του καὶ τῆς ἀδιακόπου περὶ τῶν τόπων ἐρεύνης του. Δι' ὅλα ταῦτα ὁ θάνατος ὁ ἀφαιρέσας τὴν δὴν τοῦ παρελθόντος μὴνὸς τὸν Ἀντωνίου Μηλιαράκη ἐπὶ ἡγήγεκε μέγα καὶ ὄντως δυσαναπλήρωτον κενὸν εἰς τὴν ἄλλως τε τόσον ἀραιὰν παρ' ἡμῖν φάλαγγα τῶν μετ' ἐπιστήμης ἀσχολουμένων περὶ τὰς μεσαιωνικὰς καὶ γεωγραφικὰς μελέτας, ἐστέρησε δὲ τὴν Ἑλλάδα, μιᾶς ἐπιστημονικῆς κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα, τὸ ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς παρ' ἡμῖν, εἶχεν ὑπερβῆ πρὸ πολλοῦ τὰ στενά τῆς πατρίδος ἡμῶν ὅρια καὶ εἶχε καταστῆ ἀληθῶς διεθνές.

Ἀδύνατον εἶναι νὰ διαγράψωμεν καὶ ἀναλύσωμεν ἐνταῦθα καταλλῆλως τὸ ἔργον τοῦ χαλκεντέρου καὶ βιβλιολάθα σοφοῦ. Θὰ ἐχρηιάζετο πρὸς τοῦτο πολυσέλιδος μονογραφία, διότι ὁ θρηνηλούμενος ἐπὶ στήμιον εἰργάζετο ἀπὸ τριῶν καὶ πλέον δεκάδων ἐτῶν,